

T32

Eneide IX, 314-419

Eurialo e Niso: la strage e la cattura

Metro:
esametro

- Egressi superant fossas noctisque per umbram
 315 castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
 exitio. Passim somno vinoque per herbam
 corpora fusa vident, arrectos litore currus,
 inter lora rotasque viros, simul arma iacere,
 vina simul. Prior Hyrtacides sic ore locutus:
 320 “Euryale, audendum dextra: nunc ipsa vocat res.
 Hac iter est. Tu, ne qua manus se attollere nobis
 a tergo possit, custodi et consule longe;
 haec ego vasta dabo et lato te limite ducam”.
 Sic memorat vocemque premit, simul ense superbum
 325 Rhamnetem adgreditur, qui forte tapetibus altis
 exstructus toto proflabat pectore somnum,
 rex idem et regi Turno gratissimus augur,
 sed non augurio potuit depellere pestem.
 Tris iuxta famulos temere inter tela iacentis
 330 armigerumque Remi premit aurigamque sub ipsis
 nactus equis ferroque secat pendentia colla.
 Tum caput ipsi aufert domino truncumque relinquit
 sanguine singultantem; atro tepefacta cruore
 terra torique madent. Nec non Lamyrumque Lamumque
 335 et iuvenem Serranum, illa qui plurima nocte
 luserat, insignis facie, multoque iacebat
 membra deo victus – felix, si protinus illum
 aequasset nocti ludum in lucemque tulisset:
 impastus ceu plena leo per ovilia turbans
 340 (suadet enim vesana fames) manditque trahitque
 molle pecus mutumque metu, fremit ore cruento.
 Nec minor Euryali caedes; incensus et ipse
 perfurit ac multam in medio sine nomine plebem,
 Fadumque Herbesumque subit Rhoetumque Abarimque
 345 ignaros; Rhoetum vigilantem et cuncta videntem,
 sed magnum metuens se post cratera tegebat.
 Pectore in adverso totum cui cominus ensem
 condidit adsurgenti et multa morte recepit.
 Purpuream vomit ille animam et cum sanguine mixta
 350 vina refert moriens, hic furto fervidus instat.
 Iamque ad Messapi socios tendebat; ibi ignem
 deficere extremum et religatos rite videbat
 carpere gramen equos, breviter cum talia Nisus
 (sensit enim nimia caede atque cupidine ferri)
 355 “Absistamus” ait, “nam lux inimica propinquat.
 Poenarum exhaustum satis est, via facta per hostis”.

- Multa virum solido argento perfecta relinquunt
 armaque craterasque simul pulchrosque tapetas.
 Euryalus phaleras Rhamnetis et aurea bullis
 360 cingula, Tiburti Remulo ditissimus olim
 quae mittit dona, hospitio cum iungeret absens,
 Caedicus; ille suo moriens dat habere nepoti;
 post mortem bello Rutuli pugnaque potiti:
 haec rapit atque umeris nequiquam fortibus aptat.
 365 Tum galeam Messapi habilem cristisque decoram
 induit. Excedunt castris et tuta capessunt.
 Interea praemissi equites ex urbe Latina,
 cetera dum legio campis instructa moratur,
 ibant et Turno regi responsa ferebant,
 370 ter centum, scutati omnes, Volcente magistro.
 Iamque propinquabant castris murosque subibant
 cum procul hos laevo flectentis limite cernunt,
 et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
 prodidit immemorem radiisque adversa refulsit.
 375 Haud temere est visum. Conclamat ab agmine Volcens:
 “State, viri. Quae causa viae? Quive estis in armis?
 Quove tenetis iter?”. Nihil illi tendere contra,
 sed celerare fugam in silvas et fidere nocti.
 Obiciunt equites sese ad divortia nota
 380 hinc atque hinc, omnemque aditum custode coronant.
 Silva fuit late dumis atque ilice nigra
 horrida, quam densi complebant undique sentes;
 rara per occultos lucebat semita callis.
 Euryalum tenebrae ramorum onerosaque praeda
 385 impediunt, fallitque timor regione viarum.
 Nisus abit; iamque imprudens evaserat hostis
 atque locos qui post Albae de nomine dicti
 Albani (tum rex stabula alta Latinus habebat),
 ut stetit et frustra absentem respexit amicum:
 390 “Euryale infelix, qua te regione reliqui?
 Quave sequar?”. Rursus perplexum iter omne revolvens
 fallacis silvae simul et vestigia retro
 observata legit dumisque silentibus errat.
 Audit equos, audit strepitus et signa sequentum;
 395 nec longum in medio tempus, cum clamor ad auris
 pervenit ac videt Euryalum, quem iam manus omnis
 fraude loci et noctis, subito turbante tumultu,
 oppressum rapit et conantem plurima frustra.
 Quid faciat? Qua vi iuvenem, quibus audeat armis
 400 eripere? An sese medios moriturus in enses
 inferat et pulchram properet per vulnera mortem?
 Ocius adducto torquet hastile lacerto
 suspiciens altam Lunam et sic voce precatur:

- “Tu, dea, tu praesens nostro succurre labori,
 405 astrorum decus et nemorum Latonia custos.
 Si qua tuis umquam pro me pater Hyrtacus aris
 dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi
 suspendive tholo aut sacra ad fastigia fixi,
 hunc sine me turbare globum et rege tela per auras”.
 410 Dixerat et toto conixus corpore ferrum
 conicit. Hasta volans noctis diverberat umbras
 et venit aversi in tergum Sulmonis ibique
 frangitur, ac fesso transit praecordia ligno.
 Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
 415 frigidus et longis singultibus ilia pulsat.
 Diversi circumspiciunt. Hoc acrior idem
 ecce aliud summa telum librabat ab aure.
 Dum trepidant, it hasta Tago per tempus utrumque
 stridens traiectoque haesit tepefacta cerebro.